

Date: 7th September-2026

VIRTUAL MAKONDA MILLIY QADRIYATLARNI SAQLAB QOLISH VA TARG'IB ETISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Fayzulloeva Chehronabonu Lazizovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va
huquq ta'limi" yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan sharoitda milliy qadriyatlarni virtual makonda saqlash, hujjatlashtirish va keng targ'ib etishning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Virtual makon bugungi kunda milliy madaniyat, urf-odat, an'ana, xalq og'zaki ijodi, musiqa, hunarmandchilik va tarixiy merosni keng auditoriyaga yetkazishning muhim vositalaridan biriga aylanmoqda. Tadqiqotda raqamli arxivlar, elektron kutubxonalar, virtual muzeylar, ijtimoiy tarmoqlar, multimedia mahsulotlari, 3D texnologiyalar, virtual va kengaytirilgan reallik hamda zamonaviy sun'iy intellekt texnologiyalarining milliy qadriyatlarni asrash va targ'ib qilishdagi imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. UNESCOning raqamli madaniyat va nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilishga oid materiallari hamda xalqaro tajriba asosida virtual makondan foydalanishning afzalliklari va mavjud muammolari aniqlanadi. Shuningdek, milliy qadriyatlarni raqamli muhitda targ'ib qilishda tarixiy va madaniy ma'lumotlarning ishonchliligi, autentikligi, mualliflik huquqi, mahalliy hamjamiyatlarning ishtiroki va raqamli savodxonlik kabi masalalarga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: milliy qadriyatlar, virtual makon, raqamli madaniyat, madaniy meros, nomoddiy madaniy meros, raqamlashtirish, virtual muzey, ijtimoiy tarmoqlar, multimedia, 3D texnologiyalar, raqamli arxiv, yoshlar.

Bugungi globallashuv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi insonlarning axborot olish, muloqot qilish va madaniy tajribalarni almashish usullarini tubdan o'zgartirmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida madaniy qadriyatlar endilikda faqat an'anaviy muzey, kutubxona, arxiv yoki ta'lim muassasalari orqali emas, balki virtual makon orqali ham avloddan avlodga yetkazilmoqda. Milliy qadriyat tushunchasi xalqning tarixiy xotirasi, tili, urf-odatlari, an'analari, marosimlari, san'ati, hunarmandchiligi, musiqa va og'zaki ijod namunalarini qamrab oladi. UNESCO ta'rifiga ko'ra, nomoddiy madaniy merosga og'zaki an'analari, ijro san'ati, ijtimoiy amaliyotlar, marosimlar, bayram tadbirlari, tabiat va borliq haqidagi bilimlar hamda an'anaviy hunarmandchilik bilan bog'liq bilim va ko'nikmalar kiradi. Shu jihatdan qaraganda, milliy qadriyatlarni saqlash masalasi faqat moddiy yodgorliklarni muhofaza qilish bilan cheklanmaydi. Qadriyatlarning mazmuni, ularni yaratish va avlodlarga yetkazish bilan bog'liq bilim va ko'nikmalarni ham saqlab qolish zarur. Raqamli texnologiyalar esa bunday merosni hujjatlashtirish va keng auditoriyaga yetkazish uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. UNESCO raqamli texnologiyalar madaniyat sohasida raqamli xaritalash, onlayn muzeylar, 3D modellashtirish va boshqa innovatsion vositalardan foydalanish imkonini berayotganini qayd etadi. Demak, virtual makon milliy

Date: 7th September-2026

qadriyatlarni saqlashning qo'shimcha vositasi emas, balki zamonaviy madaniy siyosat va ma'rifiy faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi mumkin. Tadqiqot davomida milliy qadriyatlarni virtual makonda saqlash va targ'ib qilish masalasini o'rganishda tahlil, taqqoslash, tizimlashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, UNESCOning madaniy meros, raqamli texnologiyalar va raqamli merosni saqlashga oid rasmiy materiallari tahlil qilindi. Virtual makon milliy madaniyatni geografik chegaralardan tashqariga olib chiqish imkonini beradi. Ilgari ma'lum bir hududda saqlanib kelgan urf-odat yoki hunarmandchilik namunasi faqat shu hudud aholisi yoki unga tashrif buyuruvchilar tomonidan ko'rilgan bo'lsa, raqamli texnologiyalar yordamida mazkur madaniy hodisa keng xalqaro auditoriyaga taqdim etilishi mumkin. Ayniqsa, nomoddiy madaniy meros uchun bu jarayon muhim ahamiyatga ega. Chunki qo'shiq, raqs, og'zaki hikoya, marosim yoki hunarmandchilik texnikasini oddiy matn orqali to'liq ifodalash qiyin. Video, audio, fotosurat, interaktiv xarita va boshqa multimedia vositalari esa bunday merosning jarayonini ancha to'liq ko'rsatish imkonini beradi. UNESCO raqamli texnologiyalar nomoddiy madaniy merosni hujjatlashtirish, yetkazish va qayta jonlantirishga xizmat qilishi mumkinligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, tashkilot bunday raqamlashtirish jarayonida mahalliy hamjamiyatlarning huquqlari va ishtiroki muhim ekanini qayd etadi. Demak, virtual makonda milliy qadriyatlarni targ'ib qilishning maqsadi faqat ko'proq ko'rishlar yoki obunachilar yig'ishdan iborat bo'lmasligi kerak. Asosiy maqsad milliy merosning mazmunini to'g'ri yetkazish, uning tarixiy va madaniy ahamiyatini tushuntirish hamda uni kelajak avlod uchun saqlab qolishdan iborat bo'lishi lozim. Milliy qadriyatlarni saqlashning eng muhim usullaridan biri ularni raqamlashtirishdir. Eski qo'lyozmalar, fotosuratlar, audioyozuvlar, videolar, folklor namunalari, tarixiy hujjatlar va boshqa materiallarni elektron shaklga o'tkazish ularning uzoq muddat saqlanishiga xizmat qiladi. UNESCO raqamli merosni insoniyat bilim va ijodining muhim qismi sifatida ko'rib, raqamli materiallarning yo'qolib ketish xavfi mavjudligini ta'kidlaydi. Texnologiya va dasturiy ta'minotning tez eskirishi, saqlash mexanizmlarining yetarli emasligi hamda huquqiy muammolar raqamli meros uchun xavf tug'dirishi mumkin. Shu sababli raqamlashtirishning o'zi yetarli emas. Raqamli materiallarni tartibga solish, tavsiflash, zaxiralash va uzoq muddat foydalanish imkonini beradigan tizim yaratish ham zarur. Virtual muzeylar milliy qadriyatlarni ommalashtirishning samarali vositalaridan biridir. Ular foydalanuvchiga muzey yoki tarixiy obyektga jismonan bormasdan turib, uning kolleksiyalari bilan tanishish imkonini beradi. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan Virtual Museum of Stolen Cultural Objects loyihasi raqamli texnologiyalar yordamida madaniy obyektlar haqida jamoatchilik xabardorligini oshirishga qaratilgan. Ushbu loyiha raqamli muhitdan foydalanib, madaniy merosni tanishtirish va uning jamiyat uchun ahamiyatini tushuntirish mumkinligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda ham foydalanish mumkin. Masalan, milliy kiyimlar, hunarmandchilik buyumlari, tarixiy qo'lyozmalar, musiqa asboblari va boshqa madaniy obyektlar haqida virtual ko'rgazmalar tashkil etish mumkin. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar milliy qadriyatlarni targ'ib qilishning eng tezkor kanallaridan biridir. Qisqa videolar, fotosuratlar, infografikalar, podkastlar va hikoya

Date: 7th September-2026

shaklidagi kontent orqali milliy madaniyatga oid ma'lumotlarni yoshlar auditoriyasiga mos shaklda yetkazish mumkin. Bunda kontentning shakli bilan birga uning mazmuni ham muhim. Milliy qadriyatlar faqat bayram kunlarida esga olinadigan mavzu sifatida emas, balki kundalik hayot, tarix, oila, til, hunarmandchilik, musiqa va ma'naviyat bilan bog'liq holda yoritilishi kerak. UNESCO raqamli platformalar va ijtimoiy tarmoqlar madaniyat tashkilotlariga yangi auditoriyalarga chiqish imkonini berayotganini qayd etadi. Milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda storytelling, ya'ni hikoyachilik usulidan foydalanish ham samarali yo'nalish hisoblanadi. Masalan, ma'lum bir hunarmandchilik turi haqida faqat uning ta'rifini berish o'rniga, hunarmandning faoliyati, ustoz-shogird an'anasi, mahsulotni tayyorlash jarayoni va ushbu kasbning mahalliy tarixdagi o'zni videohikoya shaklida ko'rsatilishi mumkin. Bunday yondashuv madaniy merosni oddiy ma'lumotdan real insonlar tajribasi bilan bog'langan hikoyaga aylantiradi. Natijada foydalanuvchining mavzuga qiziqishi ortishi mumkin. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi tarixiy va madaniy obyektlarni 3D shaklda namoyish etish imkonini ham bermoqda. UNESCOning "Dive into Heritage" platformasi 3D modellar, geografik joylashtirilgan hikoyalar, fotosuratlar va videolardan foydalanib, madaniy meros obyektlarini interaktiv tarzda o'rganish imkonini beradi. Mazkur tajriba O'zbekistonning tarixiy va madaniy obyektlarini raqamli muhitda namoyish etish uchun ham muhim yo'nalish bo'la oladi. Masalan, tarixiy obidalar, hunarmandchilik markazlari, an'anaviy san'at namunalari va madaniy tadbirlarni virtual formatda taqdim etish yoshlarning tarixiy meros bilan tanishish imkoniyatini kengaytiradi. Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi madaniy merosni raqamlashtirish va undan foydalanishda yangi imkoniyatlar bilan birga yangi mas'uliyatlarni ham yuzaga keltirmoqda. Raqamli kataloglar yaratish, katta hajmdagi materiallarni tartibga solish, matnlarni izlash va multimedia kontentini qayta ishlash kabi yo'nalishlarda sun'iy intellektdan foydalanish mumkin. Biroq sun'iy intellekt yordamida yaratilgan materiallarda tarixiy ma'lumotlarning buzilishi yoki noto'g'ri talqin qilinishi xavfi mavjud. UNESCOning madaniyat va raqamli texnologiyalar bo'yicha materiallarida sun'iy intellekt madaniy xilma-xillik va madaniy kontentning ko'rinishi bilan bog'liq yangi xavflarni ham yuzaga chiqarishi qayd etilgan. Shuning uchun milliy qadriyatlarga oid kontentni sun'iy intellekt yordamida yaratishda tarixchilar, madaniyatshunoslar, folklorshunoslar, tilshunoslar va tegishli soha mutaxassislarining ekspert bahosi muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalar katta imkoniyatlar yaratishi bilan birga qator muammolarni ham yuzaga keltiradi. Birinchi muammo - noto'g'ri yoki tekshirilmagan ma'lumotlarning tez tarqalishidir. Milliy tarix va madaniyatga oid noto'g'ri ma'lumotlar ko'p marotaba takrorlangan taqdirda ham tarixiy faktga aylanib qolmaydi. Ikkinchi muammo — madaniy merosning yuzaki talqin qilinishidir. Qisqa kontent formati ayrim hollarda murakkab tarixiy va madaniy hodisalarni haddan tashqari soddalashtirib yuborishi mumkin. Uchinchi muammo — autentiklik masalasidir. UNESCO raqamli merosni saqlashda kontentning haqiqiyligi va uning ataylab o'zgartirilishining oldini olish uchun huquqiy va texnik mexanizmlar zarurligini ta'kidlaydi. To'rtinchi muammo — mualliflik huquqi va madaniy ma'lumotlarga egalik masalasidir. Mahalliy jamoalarga tegishli an'analar va bilimlarni raqamlashtirishda ularning manfaatlari hisobga olinishi kerak.

Date: 7th September-2026

UNESCO ham nomoddiy madaniy merosni raqamli muhitga olib chiqishda mahalliy hamjamiyatlarning ishtirokini muhim deb hisoblaydi.

Xulosa qilib aytganda, virtual makon milliy qadriyatlarni saqlash va targʻib qilish uchun katta imkoniyatlarga ega boʻlgan zamonaviy muhitdir. Raqamli arxivlar, elektron kutubxonalar, virtual muzeylar, ijtimoiy tarmoqlar, multimedia, 3D modellashtirish, virtual va kengaytirilgan reallik hamda sunʼiy intellekt texnologiyalari milliy madaniy merosni hujjatlashtirish, ommalashtirish va kelajak avlodga yetkazish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq texnologiyaning oʻzi milliy qadriyatlarni avtomatik ravishda saqlab qolmaydi. Eng muhim masala — raqamli vositalardan qanday maqsadda va qanday ilmiy-meʼyoriy asosda foydalanishdir. Raqamlashtirilayotgan materiallarning tarixiy aniqligi, autentikligi, mahalliy hamjamiyatlarning huquqlari va mualliflik masalalariga rioya qilish zarur. UNESCOning raqamli madaniyat boʻyicha yondashuvlari ham texnologik imkoniyatlarni madaniy merosni muhofaza qilish, undan foydalanish imkoniyatini kengaytirish va uni kelajak avlodlarga yetkazish vazifalari bilan bogʻlaydi. Shunday qilib, milliy qadriyatlarni virtual makonda targʻib qilishning eng samarali modeli — anʼanaviy madaniy merosni shunchaki internetga joylashtirish emas, balki uni ilmiy asoslangan, ishonchli, interaktiv, zamonaviy va yoshlar uchun tushunarli raqamli kontentga aylantirishdir. Bunday yondashuv milliy oʻzlikni mustahkamlash, tarixiy xotirani asrash va milliy madaniyatni keng auditoriyaga tanishtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: Oʻzbekiston, 2023.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish toʻgʻrisida”gi Qonuni. — Toshkent.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi toʻgʻrisida.